

Голота Н.М. Особливості реалізації компетентнісного підходу в системах освіти зарубіжних країн

Голота Наталія Миколаївна – доцент кафедри педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент.

У статті проаналізовані підходи до реалізації компетентнісного підходу в системах освіти в різних країнах; особливості фахової підготовки вихователів дошкільних закладів в Україні та інших країнах.

Ключові слова: компетенції, компетентність, компетентнісний підхід, фахова підготовка вихователів дошкільних закладів.

В статье проанализированы подходы к реализации компетентностного подхода в системах образования в разных странах; особенности профессиональной подготовки воспитателей в Украине и других странах.

Ключевые слова: компетенции, компетентность, компетентностный подход, профессиональная подготовка воспитателей дошкольных учреждений.

The competence approach implementation in educational systems in different countries of the world and peculiarities of pre-primary educators` professional training in Ukraine and different countries of the world are analyzed in this article.

Key words: competence, competence approach, pre-primary educators` professional training.

Постановка проблеми

Однією з тенденцій розвитку світової системи освіти є спрямованість на особистісно-орієнтований підхід, розкриття і розвиток здібностей, виокремлення зусиль і досягнень кожної людини. Пріоритетом системи освітніх цінностей є особистість, здатна свідомо, активно і креативно діяти у динамічних умовах сучасного суспільства.

Вимоги до підвищення ефективності вищої освіти знову звертають увагу дослідників на проблему формування компетентності майбутніх фахівців. Вперше проблема компетентнісної освіти була піднята науковцями зарубіжних країн. Так, ще у 1997 році Федеральним статистичним департаментом Швейцарії та Національним центром освітньої статистики США й Канади було започатковано програму „Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади” (“DeSeCo”).

Аналіз досліджень

Аналіз досвіду освітніх систем багатьох зарубіжних країн засвідчив, що одним зі шляхів оновлення змісту освіти й освітніх технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація фахової підготовки педагога на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження. Таким чином, особливу значущість для професійного успіху набувають особистісні якості та компетентність фахівця. Вимоги до результату вищої освіти формулюються категоріями «компетенції», «компетентність».

Слід відмітити, що серед вітчизняних і зарубіжних науковців існують різні погляди на визначення поняття «професійна компетентність». Одні автори окреслюють це поняття як суму знань, умінь і навичок, необхідних для певної сфери людської діяльності (Н.Алмазова), інші - дотримуються думки, що професійна компетентність – це не тільки і не стільки володіння певною сумою знань, а насамперед можливості їх гнучкого використання, які значною мірою залежать від творчих та практичних умінь і навичок фахівця

(М.Нечаєв, Е.Зеєр, К.Шапошніков та інші).

Постановка мети дослідження

Метою є аналіз особливостей здійснення компетентнісного підходу в системах освіти в різних країнах; особливості фахової підготовки вихователів дошкільних закладів в Україні та інших країнах.

Виклад основного матеріалу

Аналіз досліджень з означеної проблеми засвідчив, що поняття професійної педагогічної компетентності є більш складним, ніж поняття «професійна компетентність». Так, у працях І. Зязюна зазначено, що крім знань і умінь педагогові «необхідні певні особистісні якості, адже сам педагог є інструментом впливу на учня. Цей інструмент – його душа – має бути чутливим до іншої людини, гуманним у своїх помислах» [7]. Крім того, як зауважує Г. Беленька, формування зростаючої особистості значною мірою залежить від світоглядних позицій педагога, філософії його буття, яка безпосередньо впливає на дитину, віддзеркалюючись у її підсвідомості [2]. Специфічними особливостями структури професійної компетентності педагога є характеристики особистісних якостей людини. Для цілого ряду професій, що існують у сучасному суспільстві, такі якості не є визначальними за наявності у працівника певного фаху відповідних знань, умінь, відповідального ставлення до роботи. Однак для педагога саме особистісні характеристики є навіть більш значущими, ніж його професійні знання, уміння і навички. Актуальними й у наш час залишаються слова К. Ушинського про те, що ніхто не замінить вчителя у справі виховання підростаючого покоління; лише безпосередній вплив педагога на вихованця є справжнім вихованням, яке дає позитивний результат [9]. Утвердження в українському суспільстві європейських ціннісних засад розвитку: «людина», «духовність», «мораль», «гуманізм», «право», «свобода», «рівність» спричинюють формування нової системи координат для особистості, а відтак – інтенсивне поширення в освітньому просторі гуманістично зорієнтованих підходів і технологій, спрямованих на цілісний розвиток особистості всіх учасників педагогічного процесу, максимальну активізацію їх можливостей. Завдання педагога – спрямовувати інтелектуальне, моральне, духовне становлення зростаючої особистості.

Тому професійну компетентність педагога розглядають як його особистісні можливості, що дозволяють йому самостійно і ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу.

О. Савченко, характеризуючи компетентнісну освіту, визначає її як особистісно-діяльнісну, результативну освіту, що зміщує акцент на здатності особи до практичної діяльності у певному контексті. Одним з базових понять компетентнісної освіти є компетентнісний підхід. Аналіз досвіду освітніх систем багатьох зарубіжних країн засвідчив, що компетентнісний підхід є одним із шляхів оновлення змісту освіти та навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору. Це й спричинило перехід від кваліфікаційної моделі фахівця до компетентнісної, тобто орієнтованої на конкретний результат, що і знайшло своє відображення у державних документах. Так, у листі Міністерства освіти і науки України від 31.07.2008 р. № 1/9 - 484 щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів вищої школи зазначено, що в основі розробки стандартів нового покоління покладено компетентнісний підхід.

Філософським підґрунтям актуальності введення компетентнісного підходу є необхідність подолання сформованої в ХХ столітті гіперболізації цінностей науки, техніки та недооцінки унікальності, індивідуальності окремої людини [3].

Дослідженню проблеми компетентнісного підходу у системі освіти присвячені роботи І.Беха, Г. Беленької, І. Драча, Н. Бібік, О. Локшиної, О. Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун, І. Родигіна, Т. Смагіної, С. Трубачевої та ін. Так, на думку І.Беха, саме компетентнісний підхід є освітньою відповіддю на актуальні потреби сучасного суспільства, зокрема ринку праці. На думку, Г.Беленької, компетентнісний підхід наприкінці ХХ століття

змінив знаннєву парадигму освіти.

Поняття „компетентнісний підхід” розглядається науковцями як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості, якими мають оволодіти як учні, так і студенти під час навчання. Відбувається перенесення акцентів з процесу набуття знань, умінь і навичок на формування в особистості здатності дієво і творчо застосовувати набуті знання та досвід у вирішенні різних життєвих ситуацій, виконання ключових функцій, соціальних ролей (В. Химинець, Н. Нагорна) [6; 11].

О. Пометун під компетентнісним підходом розуміє спрямованість освітнього процесу на формування загальної компетентності людини, що є її інтегрованою характеристикою. Загальна компетентність формується в процесі навчання та включає знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості. Науковець констатує, що „компетентнісний підхід” в освітньому просторі пов’язаний з особистісно зорієнтованим і діяльнісним підходами до навчання, оскільки стосується особистості того, хто навчається, і може бути реалізованим і перевіреном у процесі виконання конкретною особистістю певної системи дій. Такий підхід потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі, яка існує „об’єктивно” для „всіх”, на суб’єктивні надбання однієї, конкретної особи, які можна виміряти [8].

Можна резюмувати, що компетентнісний підхід визначається науковцями як нова парадигма формування педагогічних кадрів, що передбачає включення в систему стандартів забезпечення якості вищої освіти таких складових, як:

- конкурентоздатність майбутнього фахівця;
- поступовий відхід від домінуючої освітньої парадигми як засобу передачі молодому поколінню універсальних елементів культури минулого з переважаючою трансляцією знань і формування навичок до створення умов для оволодіння комплексом компетенцій;
- надання переваги не поінформованості людини, а її вмінню критично оцінювати різну інформацію та вирішувати реальні проблеми;
- пріоритетна орієнтація на цілі - вектори освіти: є научуваність, самовизначення, самоактуалізація, соціалізація, розвиток індивідуальності (Е. Ф. Зеєр) [4];
- система характеристик працівника, які забезпечують можливість ефективно вирішувати не тільки сьогочасні, а й потенційні професійні завдання.

Порівняємо складові професійної компетентності майбутнього вихователя дошкільного закладу у системах вищої освіти України і зарубіжжя. Так, згідно Галузевих стандартів вищої освіти України (ГСВО) спеціальності «Дошкільна освіта» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» вона включає в себе такі компетенції як: оздоровчо-профілактична; діагностико-прогностична; навчально-розвиваюча; методична; виховна; комунікативна; організаційно-педагогічна; контролююча; просвітницька; самовдосконалення. Саме студенти, які здобувають ОКР «бакалавр», згідно ГСВО мають кваліфікацію «Вихователь дошкільного навчального закладу».

У дослідженні Н. Мельник зазначено, що основною метою підготовки кадрів дошкільної освіти у США також є формування професійної компетентності вихователя. Американські дослідники схильні вважати компетентністю педагога здатність творчо та ефективно застосовувати знання та вміння в міжособистісних відносинах і професійних ситуаціях, що загалом, узгоджується із баченням компетентності вихователя дітей дошкільного віку вітчизняними фахівцями. Відтак, компетентний вихователь – це особистість, яка має високий рівень міжособистісної, психолого-педагогічної й організаційної взаємодії з будь-яким контингентом дітей.

Так педагоги, що здійснюють навчання та виховання дітей дошкільного віку у системі загальної освіти громадян США повинні володіти такими компетентностями: педагогічно-методичною, інформаційно-комунікаційною, загальнонауковою, психологічною, загальнокультурною [5]. Як бачимо, в

українських стандартах більш розширений і деталізований перелік компетенцій, які загалом перекликаються з компетенціями вихователя США. Однак, в американських стандартах окремо виділена загальнонаукова компетентність. В українських стандартах вищої освіти не виокремлюється така компетенція. Це насамперед пояснюється тим, що студенти, які навчаються за ОКР «Бакалавр», ще не можуть мати фундаментальних професійних умінь з дослідницької діяльності, оскільки навчальними планами передбачено тільки початкове набуття даних умінь. Крім того, вищезазначені складові компетентності вихователя передбачають реалізацію дослідницької компетенції в різних видах діяльності вихователя.

Зауважимо, що традиційно у США кожен штат має свої освітні стандарти дошкільної освіти і стандарти підготовки педагогів. Водночас тенденції останніх років свідчать, що все більше штатів керуються єдиними стандартами NAEYC при розробці програм підготовки бакалаврів дошкільної освіти та оцінці якості цієї підготовки.

Цікавим і доцільним у реалізації компетентнісного підходу нам видається досвід Франції, де майбутніх педагогів готують до роботи як з дітьми дошкільного віку, так і з дітьми молодшого шкільного віку. Тобто, навчання у материнській школі (дошкільний заклад) і початковій школі здійснює один педагог. Тому майбутні вчителі материнської та початкової шкіл отримують полівалентну освіту й вивчають французьку мову та літературу, математику, історію, географію, експериментальні науки, іноземні мови, музику, танці, методику й фізичну культуру. Це ті навчальні дисципліни, які забезпечуватимуть готовність вихователя материнської та вчителя початкової школи до організації навчально-виховного процесу [10].

Загалом в країнах Західної Європи висуваються високі вимоги до якості дошкільної освіти та до якості підготовки педагогів. Відтак, педагоги мають бути здатними до спостережень, до експериментальної, інноваційної діяльності та до професійного самовдосконалення.

Компетентнісний підхід до підготовки «дошкільних вчителів» у Норвегії пов'язаний насамперед з індивідуальним та дослідницьким підходом до організації навчання, оскільки одне з головних завдань підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів – це розвиток у них умінь самостійно, творчо мислити, науково обґрунтовуючи відповіді на педагогічні та методичні питання. Цікавим для нас видається організація освітнього процесу у формі проектних робіт, що включають наукові дослідження у галузі дошкільної освіти і які, безперечно, сприятимуть формуванню у майбутнього фахівця здатності дієво і творчо застосовувати набуті знання та досвід в практичних реаліях дошкільного закладу.

Серед тенденцій модернізації системи підготовки педагогів Франції, Німеччині, Великобританії особливе місце займає посилення практичної спрямованості дисциплін психолого-педагогічного циклу на вивчення та удосконалення навчально-виховного процесу в дошкільному закладі та школі. Слід відмітити, що орієнтація на посилення практичної підготовки педагогів притаманна й вищій освіті України

Висновок

У світлі вищезазначеного, одне з найголовніших завдань вітчизняної системи вищої освіти є розвиток професійно-діяльнісних здібностей замість накопичення й оцінювання знань, а саме: вміти «відчувати» дитину, бути для неї прикладом для наслідування, здійснювати її всебічний розвиток. З огляду на це, набуває особливої значущості психолого-педагогічна складова підготовки майбутнього педагога.

Список використаних джерел

1. Бедь В. Компетентнісний підхід в процесі модернізації ВНЗ/ В.Бедь, М. Артемова // Український науковий журнал ОСВІТА РЕГІОНУ: ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. КОМУНІКАЦІЇ.- №5.- 2011- С.43.
2. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія / Г.В. Беленька.- К.: Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. - с.9-67.

3. Драч І. І. Аналіз базових категорій компетентнісного підходу та їх співвідношення / І. І. Драч // Теорія та методика управління освітою [Електронний ресурс]. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. – № 10. – 2013. – Режим доступу: <http://umo.edu.ua/katalog/692-elektronne-naukove-fahove-vydannja-qteorija-ta-metodyka-upravlinnja-osvitojuq-vypusk-10-2013>.
4. Зеер Э. Ф. Компетентностный подход к образованию // <http://www.uroao.ru/konf2005.php?mode=&exmod=zeer> Зеер Э. Ф. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов. – 2-е изд., перераб., доп. – М.: Академический проект, 2003. – 336 с.
5. Мельник Н.І. Розвиток дошкільної освіти у США: дисертація на здобуття наук.ступ.канд.пед. наук: спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Н.І.Мельник; Інститут проблем виховання НАПН України - К., 2011. – 327 с.
6. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції / Н.В. Нагорна // Виховання і культура. – 2007. – № 1–2 (11–12). – С. 266–268.
7. Педагогічна майстерність [І.А. Зязюн, Л.В. Крамушенко, І.Ф. Кривонос та ін.] ; за ред. І.А.Зязюна. –К.: Вища школа, 1997. –349, с.7.
8. Пометун О. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / Пометун О. // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / [під заг. ред. О.В. Овчарук]. – К. : „К.І.С.”, 2004. – 112 с.
9. Ушинский К. Д. Проблемы педагогики / К. Д. Ушинский. – Львів : Изд-во УРАО, 2002. – 592 с. – (Новая педагогическая библиотека).
10. Харченко Т. Тенденції розвитку педагогічної освіти у Франції в другій половині ХХ століття / Т. Харченко // Шлях освіти. – 2009. – № 1. – С. 15–20.
11. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя : [текст] / В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakinpro.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.

Джерела та автори статті

Голова Н.М. Особливості реалізації компетентнісного підходу в системах освіти зарубіжних країн *Джерело:* <http://www.psych.kiev.ua/index.php?oldid=15820> *Автори:* Julia sabadash